

Мицак О. В.,

к.е.н., доц. кафедри фінансів і кредиту, Львівська комерційна академія, м. Львів

Осадчук Ю. В.,

аспірант, Львівська комерційна академія, м. Львів

ШЛЯХИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

***Анотація.** У статті показані місце і значення споживчої кооперації як галузі національного господарства. Розглянуті основні показники діяльності споживчої кооперації як системи, так і сектора національного господарства. Визначені шляхи модернізації системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації України. Особливу увагу приділено оптимальному формуванню її багаторівневості та міжфункціональності. Окреслено необхідність запровадження державної політики забезпечення розвитку споживчої кооперації як важливої складової економічного і соціального складників розвитку держави.*

Ключові слова: споживча кооперація, система фінансового забезпечення, джерела фінансування розвитку, державна програма, внутрішні джерела фінансування, пайовий капітал.

Mytsak O. V.,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finances and Credit, Lviv Academy of Commerce, Lviv

Osadchuk U. V.,

Postgraduate, Lviv Academy of Commerce, Lviv

WAYS OF MODERNIZATION OF THE FINANCIAL SUPPORT SYSTEM OF THE CONSUMER COOPERATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

***Abstract.** The article shows the place and importance of consumer cooperation as a branch of the national economy. The basic indicators of consumer cooperation activity as system and sector of the national economy are considered. The ways of modernizing the system of financial support of consumer cooperation in Ukraine are determined. Particular attention is paid to the optimal formation of multilevel and cross-functional relations in this system. The need to implement public policies to ensure the development of consumer cooperation as an important part of economic and social components of state development is outlined.*

Keywords: consumer cooperation, system of financial support, sources of financing, state program, internal sources of financing, equity capital.

Постановка проблеми. Для сучасного стану функціонування споживчої кооперації в Україні характерними є суттєві системні вади у системі забезпечення її розвитку, як з позиції здійснення господарської діяльності, так і її фінансового забезпечення. Це проявляється у невідповідній загальній системі управління щодо сучасних вимог ведення бізнесу та нераціональній структурі формування і використання фінансових й інвестиційних ресурсів та активів господарської системи. Існуюча система фінансового забезпечення, на нашу думку, перешкоджає стабільному функціонуванню та реалізації фінансово-господарської діяльності, фінансуванню програм збільшення її обсягів, підвищенню ефективності перебігу виробничо- та торгово-технологічних процесів, підготовці й впровадженню інвестиційних проектів, зорієнтованих на диверсифікацію діяльності й запровадження нових видів та напрямів бізнесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти формування системи фінансового забезпечення діяльності суб'єктів господарювання досліджувалися та представлені у працях вітчизняних науковців: І. Бланка, Т. Васильціва, О. Терещенка, А. Поддєрьогіна, О. Білої та ін. Водночас багато питань щодо особливостей формування даного елемента системи управління споживчої кооперації України на сьогодні залишаються недостатньо вивченими і потребують подальшого розгляду.

Постановка завдання. Комплексна модернізація системи фінансового забезпечення може стати об'єктивною передумовою відновлення позицій споживчої кооперації в сучасній соціально-економічній системі держави, стабілізації її фінансово-економічного становища та поступального розвитку у сегментах, традиційно привабливих для кооперування з огляду на еволюцію її розвитку на тере-

нах України та історичний досвід і сучасний стан її конкурентних переваг в економічних системах Західної Європи та світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відомо, що кооперація є формою організації економічної діяльності людей і суб'єктів господарювання для спільного досягнення загальних цілей чи задоволення потреб. Це система, що складається з кооперативів та їх об'єднань заради сприяння членам кооперації у суспільно-соціальній сфері, а також комерційній господарській діяльності виробничого, посередницького, фінансового та ін. типів. Споживчу кооперацію часто навіть ототожнюють із третім сектором економіки попри приватний (індивідуальний) і державний (централізований) сектори національного господарства.

Отже, мова йде про складну рівноелементну та багаторівневу систему. Відтак, її фінансове забезпечення також не обмежується лише грошовими ресурсами й іншими фінансовими ресурсами, призначеними для обслуговування поточної й інвестиційної діяльності суб'єктів цієї системи чи здійснення витрат, забезпечуючи функціонування апарату управління. Різні види діяльності, верифікація суб'єктів господарювання, географічно-просторова зорієнтованість, складність побудови вертикально-горизонтальних виробничо-господарських та організаційно-управлінських відносин об'єктивно визначають значно складніші фінансово-економічні засади відносин щодо формування, розподілу та використання фінансового забезпечення у споживчій кооперації як системі.

Більше того, відомі такі головні форми кооперації, як кредитна, споживча, виробнича та ін., що також диверсифікує напрями залучення і орієнтири використання фінансів суб'єктів та системи споживчої кооперації у цілому. Таким чином, обґрунтовується об'єктивно існуюча на сучасному етапі еволюції системи споживчої кооперації необхідність формування багаторівневої та міжфункціональної системи фінансового забезпечення її розвитку.

Підтвердженням зазначеного є й низка ініційованих правлінням Укоопспілки стратегічних інвестиційних бізнес-проектів, реалізація яких ускладнилася в головній мірі через причину браку фінансування і комплексного бачення джерел його формування і розподілу. Йдеться про Програму розвитку споживчої кооперації на сільських територіях України, Інвестиційний проект з розвитку горіхівництва в системі Укоопспілки, Проект формування дилерської мережі впровадження ІТ-проектів в системі споживчої кооперації України та ін. [1].

Як відомо, фінансове забезпечення сектора, галузі, виду економічної діяльності являє собою сукупність фінансово-економічних відносин у межах відповідного інституційного середовища, які виникають у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, зокрема щодо їх обсягів і структури, забезпечення необхідного рівня результативності та ефективності, а також пов'язаних із ними механізмів, інструментів, важелів, засобів, дій, що реалізуються базовими (органи державної

влади, керівні ланки Укоопспілки) та допоміжними (фінансово-економічні інституції) суб'єктами.

При цьому зауважимо, що органи державної влади слід вважати головним суб'єктом ініціювання та здійснення політики формування і реалізації організаційно-економічного механізму створення системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації. Підставами для цього є передусім виконання нею важливих функцій у межах економічного і соціального напрямів розвитку держави. Це її виступ окремим сектором (галуззю) економіки (через наявність таких ознак: спеціалізація на певних видах діяльності, створення доданої вартості та ВВП, забезпечення зайнятості, залучення інтелектуально-кадрового та фінансово-ресурсного забезпечення та ін.); забезпечення міжгалузевих, міжсекторальних та міжфункціональних зв'язків у межах соціально-економічної системи; обслуговування великої частини населення держави та вплив на рівень якості його життя; реалізація важливих соціальних завдань тощо.

Таким чином, вважаємо, що на сучасному етапі поступу вітчизняної економіки саме держава (за адекватної участі й інших суб'єктів – як безпосередньо керівних структур Укоопспілки, так і інших внутрішніх та зовнішніх фінансових інституцій) має взяти на себе головну місію з реалізації державної політики покращення фінансового забезпечення функціонування і розвитку споживчої кооперації в Україні.

Своєю чергою, система фінансового забезпечення галузевої структури об'єктивно складається з таких частин: джерел та засобів залучення фінансових ресурсів, сфер їх розподілу, а також напрямів використання. Проте кожен вид економічної діяльності не функціонує у власному замкнутому середовищі, ізольовано від впливу зовнішніх суб'єктів та факторів. Фінансова сфера не є виключенням і цілком залежить від інституційної підтримки і взаємодії та вимагає докорінної модернізації організації системи фінансування функціонування та розвитку аналізованого галузевого об'єднання через більш оптимальне формування її багаторівневості та міжфункціональності.

Багаторівневість системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації України має полягати в залученні (та перерозподілі) фінансових ресурсів на різних рівнях: особи, домашніх господарств, суб'єктів господарювання та їх асоціативних форм, адміністративної одиниці, регіону, галузі, держави, міжнародних структур, а також і їх використанні за етапами вертикальної інтеграції (заготівлі – зберігання – переробка – виробництво – торгівля – експорт), рівнями перебігу бізнес-процесів (транзакції з пайовиками, населенням; діяльність споживчих товариств, споживчих спілок; фінансування функціонування і розвитку видів економічної діяльності, на яких спеціалізується система – торгівля, ресторанний та готельний бізнес, виробництво, послуги, та які перспективні для її подальшого поступу), в ієрархічній структурі відносин.

Своєю чергою, аспект міжфункціональності доцільно розглядати в якості формування фінансового

забезпечення підтримки і створення передумов для розвитку функціональних напрямів галузевого об'єднання: макроекономічного, фінансово-інвестиційного, виробничого, зовнішньоекономічного, соціального, інноваційно-наукового. При цьому передбачаємо можливість перетікання фінансових ресурсів із однієї з зазначених сфер у іншу, з утворенням ефектів синергії в межах фінансово-економічного розвитку галузевого об'єднання.

На наше переконання, саме у такому контексті (внутрішня структура та поєднання багаторівневого і міжфункціонального аспектів) можливо створити всі необхідні передумови та забезпечити умови для

цінах спостерігається спад цього показника. Якщо обсяги виробництва промислової продукції у 1995 р. становили понад 630 млн грн, то у 2014 р. – 367,3 млн грн. Зменшується і чистий прибуток системи, який у 2014 р. становив 130,3 млн грн (на 13,3 % менше у порівнянні з попереднім роком) та зменшився за більшістю обласних споживчих спілок, у ресторанному господарстві та сфері послуг.

Якщо на початку 90-х років ХХ ст. система споживчої кооперації займала близько 25 % роздрібною торгівлі, то у 2014 р. цей показник істотно скоротився – до 1,1 % (табл. 1).

Таблиця 1

Частка підприємств системи Укоопспілки в економіці України за показниками стану діяльності у 2012-2014 рр.

(%)

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, ±	
	2012	2013	2014	2014 / 2012	2014 / 2013
Загальний обсяг роздрібного товарообороту	1,3	1,2	1,1	-0,2	-0,1
Роздрібний товарооборот у сільській місцевості	8,7	7,9	-	-	-
Роздрібний товарооборот торгової мережі	1,2	1,1	-	-	-
Роздрібний товарооборот закладів ресторанного господарства	5,9	5,0	-	-	-
Обсяг промислової продукції	0,04	0,03	0,03	-0,01	-
Кількість працівників	0,5	0,4	0,4	-0,1	-

Складено за даними джерела [5; 6]

пошуку й акумулювання необхідного, але обмеженого на сьогодні щодо напрямів і обсягів, фінансового забезпечення у цілях реалізації поточних та інвестиційних завдань, поступового планомірного розвитку й оптимального (з огляду на ефективність) його використання.

Натомість доводиться констатувати про дещо протилежне. Для поточної ситуації соціально-економічного розвитку характерні суттєві негативні аспекти та недоліки у формуванні багаторівневої й міжфункціональної системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації, на усуненні яких слід зосередити політику державної підтримки в аналізованій сфері.

Слід звернути увагу на погіршення показників фінансово-господарської діяльності суб'єктів системи, що значно обмежує обсяги внутрішніх джерел збільшення фінансових ресурсів через зростання рівня постійних витрат і зниження фінансово-економічної ефективності господарювання. Відповідно, збільшення обсягів діяльності та підвищення її ефективності слід вважати суттєвим джерелом покращення фінансової забезпеченості суб'єктів та системи споживчої кооперації у цілому.

Натомість спостерігається істотне послаблення впродовж періоду незалежності нашої держави економічних та фінансово-ресурсних можливостей системи споживчої кооперації через зниження фінансово-економічних результатів господарювання її суб'єктів та звуження часток системи у більшості сегментів внутрішнього ринку. Так, попри зростання фактичного обсягу роздрібного товарообороту системи впродовж 2000-2014 рр., у порівняльних

Скорочуються обсяги доходу системи і у сільській місцевості, традиційно привабливій для галузевого об'єднання. Так, частка споживчої кооперації за цим показником у 2013 р. опустилася до 7,9 %. Зменшується і частка системи у роздрібному товарообороті торгової мережі, роздрібному товарообороті закладів ресторанного господарства, обсязі виробництва і реалізації промислової продукції, чисельності зайнятих.

Про суттєве послаблення фінансово-економічного потенціалу об'єднання особливо виразно свідчать питомі показники (табл. 2).

Зокрема, обсяг роздрібного товарообороту в розрахунку на один магазин становив у 2014 р. лише 589,1 тис. грн, що складало 5,3 % від середньодержавного показника. Більше того, показник продовжує зменшуватися (на 2,0 в.п. у 2014 р. до 2013 р.). Роздрібний товарооборот у розрахунку на 1 м кв. торгової площі по системі споживчої кооперації у 2014 р. становив 7,3 тис. грн, тоді як середньодержавне значення показника складало 55,2 тис. грн (або у 7,6 рази менше та зберігається тенденція до його зниження – на 1,7 в.п. за останній рік аналізованого періоду).

Послаблюють можливості до фінансування розвитку споживчої кооперації України і такі характеристики, як частка у структурі товарообороту непродовольчих товарів, зокрема довгострокового використання та інвестиційного попиту, обсяги роздрібного товарообороту підприємств ресторанного господарства системи, забезпеченість споживчих товариств торговою площею та місцями у закладах ресторанного господарства. Позитивні передумови

формування позитивного фінансового результату як внутрішнього джерела фінансування все ще зберігаються за обсягами роздрібного товарообороту в сільській місцевості та високою фінансовою дисципліною, що проявляється у високій частці прибуткових суб'єктів господарювання. Втім, у цілому вони недостатні та скорочуються, що є негативним явищем, і органам державного управління слід працювати над створенням інституційного середовища, сприятливого та стимулюючого збільшення обсягів діяльності системи споживчої кооперації й підвищення її ефективності. Це слугуватиме дієвим джерелом покращення фінансового забезпечення системи.

місцевих проектів у заготівельній та виробничо-переробній сферах, АПК, легкій та харчовій промисловості, торгівлі й сфері послуг.

Можливою є і матеріально-фінансова підтримка з боку держави процесу поступу та розширення потенціалу системи споживчої кооперації на внутрішньому ринку міст шляхом виділення на ці цілі невикористовуваних об'єктів нерухомості та земельних ділянок, пільгового оподаткування (в межах місцевих податків і зборів) діяльності новостворених об'єктів споживчих послуг для населення, а також соціально зорієнтованих закладів торгівлі та ресторанного господарства.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика обсягів діяльності підприємств системи Укоопспілки та в економіці України у 2014 р.

	Роздрібний товарооборот на один магазин, тис. грн		Роздрібний товарооборот на 1 м ² торгової площі, тис. грн		Частка продажу продовольчих товарів, %		Частка продажу непродовольчих товарів, %		Роздрібний товарооборот ресторанного господарства на один заклад, тис. грн		Торгова площа на одне підприємство, м ²		Кількість місць ресторанного господарства на одне підприємство, місць		Частка прибуткових підприємств, %	
Укоопспілка	589,1		7,3		86,6		13,4		335,6		81,5		53		96,8	
Україна	11043,9		55,2		41,3		58,7		529,1		200,7		73		65,5	
Укоопспілка до України, % / Динаміка до 2013 р.	5,3 %	-2,0 в.п.	13,2 %	-1,7 в.п.	+45,3 %	0,1 в.п.	-45,3 %	-0,1 в.п.	63,4 %	-15,6 в.п.	40,6 %	-0,1 в.п.	72,6 %	2,2 в.п.	+31,3 %	-0,5 в.п.

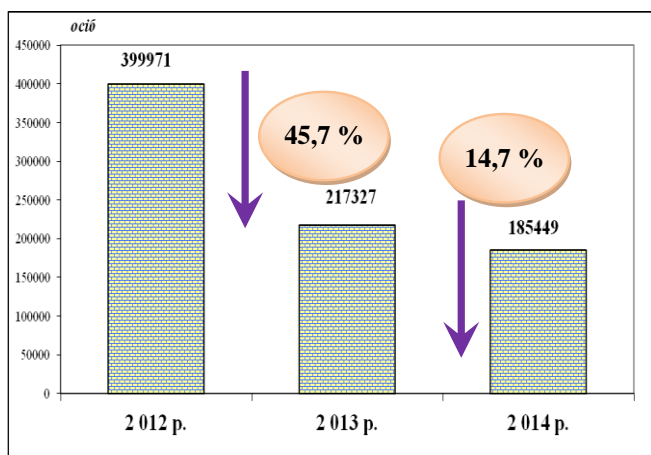
Складено за даними джерела [6, с. 253-273; 8, с. 13-18, 31-32]

На нашу думку, найбільш перспективними напрямками для системи споживчої кооперації тут є диверсифікація діяльності (шляхом ініціювання та поетапного впровадження окремих бізнес-проектів у різних напрямках та видах господарської діяльності), зростання її інноваційності та широке впровадження у бізнес-процеси та взаємовідносини з покупцями і споживачами інформаційно-комунікаційних та інтернет-технологій. Загалом вважаємо, що підхід до збільшення обсягів діяльності й підвищення її ефективності має бути комплексним та орієнтуватися на такі чотири домінуючі напрями, як покращення доступності суб'єктів галузевого об'єднання до ресурсів і ринків, зміцнення фінансово-економічної життєздатності системи та її суб'єктів, підвищення рівня фінансово-економічної ефективності, формування передумов для функціонування і подальшого розвитку. Вважаємо, що в органів влади для реалізації таких планів є достатній арсенал інструментів і засобів. Передусім це розробка та організаційно-фінансова підтримка реалізації на базі системи споживчої кооперації національних та

Негативним чинником формування багаторівневої й міжфункціональної системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації, беззаперечно, є зменшення чисельності членів та пайовиків цієї системи (рис. 1). Так, у 2014 р. кількість членів споживчих товариств зменшилася до 185,4 тис. осіб, або на 14,7 % (рис. 1). У 2013 р. до 2012 р. зменшення було ще більш відчутним – на 45,7 %, або на 182,6 тис. осіб. Очевидно, ця тенденція негативно позначається на формуванні внутрішніх джерел фінансування життєдіяльності системи.

Відтак, важливим аспектом покращення системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації в Україні може стати модернізація інституційно-правових та організаційно-економічних засад залучення пайового капіталу. Відомо, що на сьогодні головним недоліком формування пайового капіталу споживчої кооперації як організованої системи є втрата економічно-стимулюючої функції, а саме: те, що участь пайовиків перетворилася практично лише на формальну сплату пайових внесків, а індивідуальні заохочення звелися до колективних,

що призвело до пасивно-байдужого ставлення більшості членів до діяльності товариств.

* без Кримспоживспілки

Рис. 1. Кількість членів споживчих товариств системи Укоопспілки у 2012-2014 рр.

Складено за даними джерела [6, с. 34]

Відповідно, відновлення фінансового потенціалу споживчої кооперації через активізацію пайовиків потребує забезпечення підвищення рівня їх економічної мотивації та усунення ризиків такого роду інвестиційно-партнерських відносин. Це дуже важливо, адже є шляхом прямого фінансування господарської діяльності суб'єктів системи, забезпечення їх фінансової стійкості й платоспроможності, формування достатнього оборотного капіталу.

До економічних стимулів, що можуть бути запропоновані наявним та перспективним пайовикам, віднесемо: впровадження інструменту кооперативних виплат (у розмірі суми перевищення ринкової ціни над фактичною витратністю реалізації товару) за придбання товарів пайовиками (членами) у коопе-

ративних магазинах, або надання пайовикам (членам їх сімей) інших послуг (освітніх, домогосподарських, консультаційних, транспортних, споживчих та ін.) на пільгових засадах; формування механізму громадського (пайовики) контролю за господарсько-фінансовою діяльністю споживчих товариств (до прикладу, через створення при спілках усіх рівнів комітетів пайового контролю з необхідними відповідними компетенціями впливу на прийняття поточних господарських рішень); активізація просвітницької роботи серед населення (шляхом організації т. зв. опорних консультативних пунктів при кооперативних дільницях на суб'єктах системи); субсидування державою та місцевими органами влади кооперативів, розташованих на депресивних та віддалених територіях, для підвищення зацікавленості пайовиків у розвитку споживчої кооперації.

Зрозуміло, що означені пропозиції можуть бути реалізовані шляхом внесення відповідних змін до окремих нормативно-правових актів держави, які регулюють аналізовану сферу. Це, зокрема, закони України "Про кооперацію" та "Про споживчу кооперацію" (де слід інституціалізувати умови економічного співробітництва кооперативів та їх пайовиків, а також інституційно-правові засади громадсько-пайового контролю), Цивільний та Господарський кодекси України (в цілях уможливлення розмежування супутньої (підприємницької) та основної (некомерційної) складових діяльності споживчих товариств), державні, регіональні та місцеві програми соціально-економічного розвитку (для фінансово-інвестиційної підтримки програм розвитку кооперативів і залучення пайовиків).

Формування багаторівневої та міжфункціональної системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації ускладнюється невисокими фінансовими показниками діяльності її підприємств та організацій (табл. 3).

Таблиця 3

Фінансові показники діяльності підприємств системи Укоопспілки у 2012-2014 рр.

Показники	Роки			Абсолютне відхилення, ±	
	2012	2013	2014*	2014 / 2012	2014 / 2013
Рентабельність оборотних активів, %	12,6	16,8	13,8	1,2	3,0
Рентабельність основних засобів, %	5,3	6,9	5,7	0,4	-1,2
Оборотність товарів у торговій мережі, дні	29	28	28	-1	-
Коефіцієнт мобільності	0,372	0,363	0,370	-0,002	0,007
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,356	0,391	0,466	0,110	0,075
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,55	1,64	1,82	0,27	0,18
Коефіцієнт реальної вартості необоротних активів у валюті балансу	0,729	0,734	0,730	0,001	-0,004
Коефіцієнт реальної вартості оборотних активів у валюті балансу	0,271	0,266	0,270	-0,001	0,004
Коефіцієнт залучення оборотних активів у дебіторську заборгованість	0,190	0,216	0,227	0,037	0,011
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	0,387	0,473	0,530	0,113	0,057

* без Кримспоживспілки

Складено за даними джерела [6, с. 25-40]

Так, загалом попри задовільні фінансові показники характеристиками погіршення фінансової забезпеченості галузевого об'єднання залишаються низька ділова активність та зниження оборотності товарів у торговій мережі, невисокі значення рентабельності оборотних активів та основних засобів (при цьому рентабельність діяльності підприємств торгівлі споживчої кооперації у 2014 р. становила 1,25 %, ресторанного господарства – 0,86 %, промисловості – 1,74 %). З огляду на виявлені високі значення окремих вагових коефіцієнтів, а також низькі фактичні значення рівнів забезпечення окремих показників є підстави до висновку, що органам державного управління та відомчим керівним органам слід передусім працювати над зниженням коефіцієнта фінансового ризику, покращенням фінансової стійкості та співвідношення між обсягами дебіторської й кредиторської заборгованостей. З іншого боку, збільшення обсягів та покращення структури власних коштів підприємств можливе, але в об'єктивній мірі є обмежене й ускладнене ззовні, що актуалізує більш ширше використання зовнішніх джерел системи фінансового забезпечення.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Пропоновані нами шляхи модернізації внутрішніх джерел формування системи фінансового забезпечення споживчої кооперації орієнтовані на її розвиток на основі визначальної ролі державної підтримки. Відтак, на нашу думку, в процесі реалізації відповідної політики дуже важливо забезпечити інституційну підтримку цього процесу. Доцільно, аби у ній взяли участь як відомчі, так і позавідомчі органи державної влади – центральної та місцевої (завдання їх участі полягає в удосконаленні законодавства, прийнятті необхідних програм та фінансуванні їх заходів, створенні економіко-правового, організаційного та інформаційно-психологічного середовища), асоціативні підприємницькі структури (потенціал яких криється у спільному плануванні, фінансуванні та реалізації перспективних інвестиційних та часто соціально значимих проектів), громадські об'єднання (для підготовки і взаємодії щодо впровадження заходів із розвитку депресивних територій, підтримки соціально вразливих верств населення), міжнародні організації (для залучення коштів і організаційної підтримки в межах реалізації проектів з транскордонної й інтеррегіональної співпраці кооперативних та позасистемних структур) для формування і забезпечення ефективного функціонування споживчої кооперації як сектора національного господарства на основі оптимальної системи її фінансового забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біла О. Г. Ефективність використання фінансового потенціалу – шлях до економічних реформ у системі споживчої кооперації України / О. Г. Біла // Вісник ЛКА. – Львів : Вид-во ЛКА, 2014. – Вип. 12. – С. 199-206. – (Серія гуманітарних наук).

2. Бланк І. О. Фінансовий менеджмент : навч. посібник / І. О. Бланк. – К. : Ельга, 2008. – 724 с.

3. Карцева В. В. Фінансова модель підприємств і організацій споживчої кооперації: теоретичний та практичний аспекти / В. В. Карцева // Вісник Хмельницького національного університету. Т. 4, м. Хмельницький, 2011. – № 5. – С. 22-25. – (Економічні науки).

4. Офіційний інтернет-ресурс Укоопспілки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.coop.com.ua/ru/content/inshi-vidi-dijalnosti>.

5. Офіційний інтернет-ресурс Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

6. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій спілок споживчих товариств областей за 2014 рік / Укоопспілка. – К. : Укоопспілка, 2015. – 52 с.

7. Статистичний щорічник України за 2013 рік / Держкомстат України. – К. : Август Трейд, 2014. – 534 с.

8. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібник / О. О. Терещенко. – К. : КНЕУ, 2007. – 554 с.

9. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : монографія / [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 388 с.

10. Фінансовий менеджмент : підручник / [кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін.] – К. : КНЕУ, 2008. – 536 с.

REFERENCES

1. Bila, O. H. (2008), *Enterprises' finances: educational manual*, "Mahnolia 2006", Lviv, 383 p.

2. Blank, I. O. (2008), *Financial Management: educational manual*, Elha, K., 724 p.

3. Kartseva, V. V. (2011), Financial model for companies and organizations of consumer cooperation: theoretical and practical aspects, *Bulletin of Khmelnytskyi National University*, vol. 4, № 5, p. 22-25.

4. The official Internet site of Ukrkoopspilka, available at: <http://www.coop.com.ua/ru/content/inshi-vidi-dijalnosti>.

5. The official Internet site of the State Statistics Service of Ukraine, available at: www.ukrstat.gov.ua.

6. *Indicators of economic and financial activities of enterprises and organizations of the consumer societies unions of the regions for 2014*, Ukrkoopspilka, K., 2015, 52 p.

7. *Statistical Annual of Ukraine for 2013*, State Statistics Committee of Ukraine, August Trade, K., 2014, 534 p.

8. Tereshchenko, O. O. (2007), *Financial activities of business entities: educational manual*, KNEU, K., 554 p.

9. *Financial and economic security of Ukraine: strategy and mechanisms of securing*, (2012), edited by T. H. Vasylytsiv, Liha-Press, Lviv, 388 p.

10. *Financial Management: course book*, (2008), supervisor, author and edited by Prof. A. M. Poddierogin, KNEU, K., 536 p.